

KARRIERÚT-MINTÁZATOK A SZAKKÉPZÉS UTÁN

HORVÁTH ÁGOSTON – MAKÓ ÁGNES* – SZÉLL KRISZTIÁN

MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet

Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy a szakképzésből kikerülő fiatalok a végzés után milyen karrierutat járnak be, milyen munkaerőpiaci státuszmintázatok azonosíthatók körükben. Vizsgálatunk alapját az MKIK GVI szakképzési pályakövetés vizsgálatának összekapcsolt adatbázisa adta, mely lehetővé tette a szakképzésben végzettek 2017 júniusa és 2018 decembere közötti pályautjának havi szintű elemzését. A vizsgált időszakban öt munkaerőpiaci státuszt azonosítottunk: dolgozó, munka mellett tanuló, tanuló, munkanélküli, gyermekvállalás miatt inaktív. A szakképzés-kutatásokban eddig még nem alkalmazott szekvenciaanalízis segítségével a havi státuszok alapján kísérletet tettünk tipikus pályautmintázatok megragadására. Az elemzés eredményeként öt csoportot (klasztert) tudtunk megkülönböztetni: a tanulókat, a munkaerőpiacra lépőket, a munkavégzéssel párhuzamosan tanulmányokat folytatókat, a dolgozókat, valamint a munkanélküliek/inaktívak csoportjait. A csoportok háttér-változók szerinti elemzése a hátrányok koncentrálódására és újratermelődésére mutat rá: a munkanélküliek, inaktívak helyzetét alapvetően meghatározzák családjuk kedvezőtlen szocioökonómiai körülményei.

Kulcsszavak: szakképzés, pályakövetés vizsgálat, szekvenciaanalízis

In this paper career paths and labour market status patterns are examined among young skilled workers after leaving vocational school. The base of the examination is the merged database of a panel survey by IEER that allows the analysis of monthly labour market situation of vocational school graduates between June 2017 and December 2018. Five labour market statuses were identified in the examined period: employed, working-and-studying, student, unemployed, and inactive. Sequence analysis, a new method in vocational education research was used to explore typical career patterns based on monthly labour market data. As a result five clusters can be distinguished: students, entrants to the labour market, working-and-studying, employees, and unemployed/inactive. The analysis of these clusters shows the concentration and reproduction of disadvantages: the situation of the unemployed and inactive groups is determined by the unfavourable socio-economic circumstances of their family.

Keywords: vocational education, panel survey, sequence analysis

* Levelező szerző: Makó Ágnes, MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, 1054 Budapest, Szabadság tér 7. E-mail: agnes.mako@gvi.hu

Bevezetés

Az MKIK Gazdaság és Vállalkozáskutató Intézet (GVI) 2009 óta minden évben kérdőíves felméréssel vizsgálja a szakképzett pályakezdekők munkaerőpiaci helyzetét. E felmérések fontos pillanatképet rajzoltak arról, hogy mi történik a szakképzettekkel a végzés utáni időszakban (2009 és 2012 között 9 hónapos, 2013 és 2017 között 19 hónapos időtávon), a szakképzésből kikerülők közül hányan helyezkednek el a szakmájukban, hányan dolgoznak, és hányan tanulnak tovább. Ez a felméréssorozat a rövid távú munkaerőpiaci alkalmazkodás vizsgálatára alkalmas volt, ugyanakkor a munkaerőpiaci tendenciák hosszabb távú megfigyelésére már kevésbé, mivel minden évben más-más tanulók kerültek megkeresésre. Ezt a módszert 2018-tól felváltotta az ún. *kérdőíves pályakövetéses vizsgálat*, amelynek során az egy adott évben végzős tanulókat a végzés várható évében az iskolában („iskolapados” adatfelvétel), majd az azt követő két évben keressük fel. E változtatással az MKIK GVI egy hiánypótló vizsgálatot indított el, amely sok értékes információt szolgáltat a szakképzett pályakezdekők hosszabb távú munkaerőpiaci helyzetének felméréséhez.¹

Tanulmányunkban a pályakövetéses vizsgálatunk adatainak felhasználásával arra keressük a választ, hogy *mi történik a szakképzésből kilépőkkel, a szakképzés befejezését követően milyen munkaerőpiaci státuszmintázatok azonosíthatók körükben*. Vizsgálatunk 2017 júniusa és 2018 decembere közötti státuszváltozásokat elemez, azaz 19 hónapot ölel fel. Elemzésünk módszertani kísérletnek is tekinthető, mivel paneladatokra támaszkodva szekvenciaanalízis segítségével próbálja feltérképezni a szakképzésben végzettek munkaerőpiaci pályájának alakulását és az arra ható tényezőket.

Kutatási előzmények

Egyes tanulmányok (lásd például *Shavit–Müller 2000*) szerint a szakképzésben való részvétel önmagában megkönnyíti a pályakezdekők munkaerőpiacra való belépését. A *Cedefop (2012, 2013)* eredményei is azt mutatják, hogy a középfokú általános végzettségűekhez képest a szakképzett pályakezdekők gyorsabban állnak munkába, nagyobb valószínűséggel lesz első munkájuk tartós és képzettségüknek megfelelő, valamint pályájuk során a munka nélkül töltött időszakok várhatóan rövidebbek lesznek. *Kogan és Unt (2008)* szlovéniai és észtországi adatokon azt mutatta ki, hogy minél hangsúlyosabb a szakképzési elem az oktatási rendszerben, annál gyorsabb az első munkahelyre történő belépés, mivel a specifikus ismeretek nagyobb súlya és az iskolák gazdasági intézményrendszerbe való jobb beágyazottsága elősegíti az elhelyezkedést.

Más kutatási eredmények azonban nem támasztják alá a fenti összefüggést. *Lindell és Johansson (2003)* tanulmánya szerint a svéd gazdaság átalakulása miatt az iparban általában csökken a foglalkoztatottság, a szolgáltató szektorban pedig nő, emiatt jelentősen visszaesett az alacsonyán képzett munkaerő iránti kereslet, így nehezebbé vált számukra a munkaerőpiacra történő belépés. *Straková (2015)* szerint annak ellenére, hogy a cseh

¹ A pályakövetéses vizsgálat alapötlete és koncepciója Tóth István Jánostól származik, a szerzők ezúton mondanak köszönetet neki.

oktatási rendszeren belül hangsúlyos a szakképzés szerepe és a szakiskolában vagy szakközépiskolában tanuló fiatalok aránya a legmagasabb az OECD-ben (70%), a szakképzés mégis kevésbé segíti elő a fiatalok munkaerőpiacra való belépését. Eredményei szerint 2012-ben a szakiskolát végzett fiatalok között (közvetlenül a végzés után) jelentősen nagyobb volt a munkanélküliségi ráta (27%), mint az érettségizett pályakezdekők között (12%).

A vállalatnál végzett szakmai gyakorlatnak a szakképzett pályakezdekők munkaerőpiaci esélyeire gyakorolt hatását illetően több nyugat-európai szerző kimutatta, hogy a duális szerkezetű, gyakorlatorientált szakképzés elősegíti az iskolából a munkába való átmenetet, de pozitív, hosszú távú munkaerőpiaci hatásokról kevesen számoltak be. *Ryan (2001)* hét ország adatainak és kutatási eredményeinek összehasonlítása alapján azt állítja, hogy a szakképzésben való részvétel és főleg a szakmai gyakorlat elvégzése növeli a korai elhelyezkedés esélyét és szerény kereseti prémiummal is jár. *Bishop és Mañe (2005)* egyesült államokbeli adatokon azt mutatta ki, hogy azok a diákok, akik bizonyos arányban szaktárgyakat is elvégeztek, nagyobb valószínűséggel kerestek többet és voltak aktívak a munkaerőpiacon az általános végzettségű tanulókhöz képest – mind rövid, mind pedig hosszú távon.

Van der Velden és Lodder (1995) a hollandiai szakképzés két típusának munkaerőpiaci hatásait vizsgálta: az iskolában folyó képzést, melyet alkalmazotti státusz nélküli gyakorlati időszakok egészítenek ki, valamint a duális szakképzést, amely a folyamatos munkahelyi gyakorlatra és az alkalmazotti státuszra helyezi a hangsúlyt. Eredményeik azt mutatják, hogy a teljes időben az iskolában tanulók számára a munkaerőpiacra lépés időszaka instabilabb volt, tehát gyakrabban váltottak munkahelyet, kerültek áthelyezésre vagy alacsonyabb szintű pozícióba, valamint többször voltak munkanélküliek. A duális rendszerben végzettek körében stabilabb időszak volt a munkaerőpiacra lépés, de pályájuk gyakrabban tartalmazott zsákutcákat, azaz többször kerültek olyan munkahelyre, ahol nem tudtak feljebb lépni a ranglétrán.

Riphahn és Zibrowius (2015) kelet- és nyugat-németországi adatokon a szakképzés és a gyakornokság jelentős munkaerőpiaci előnyeit mutatta ki az életpálya kezdetén. Eredményeik szerint a gyakornokságot végzett szakképzettek között 12 százalékponttal volt kisebb a munkanélküliség vagy az inaktivitás valószínűsége, mint gyakornokságot nem végzett társaik között. Emellett a teljes munkaidős foglalkoztatottság valószínűsége 30 százalékponttal volt nagyobb körükben, órábéreik pedig átlagosan 17%-kal voltak magasabbak. A szakképzés különböző típusainak jövedelmezősége között nem találtak szignifikáns eltérést, és a képzés hozadéka nem csökkent szignifikánsan az idő múlásával.

A szakképzésből kikerülő fiatalok munkaerőpiaci pályájának kezdetét kevés hazai kutatás vizsgálta az elmúlt húsz évben (lásd például *Csákó–Benyó 1993; Liskó 2004; Mártonfi 2013; Febérvári 2015, 2016*). Magyar adatokon *Noelke és Horn (2014)* elemzése azt mutatta meg, hogy 1994 és 2000 között a vállalati képzési helyek jelentős részének megszűnése (és helyettük az iskolai tanműhelyek elterjedése) önmagában 10 százalékponttal növelte a szakképzett pályakezdekők munkanélküliségi kockázatát a végzés utáni két évben. *Horn (2014)* a Tárki–Educatio Életpálya-felmérés adatbázisán azt mutatta be, hogy azoknak a szakiskolás tanulóknak, akik a szakmai gyakorlati képzésüket magánvállalatoknál töltötték, egy évvel a végzés után ugyanolyanok voltak a munkaerőpiaci esélyeik, mint azoknak a társaiknak, akik nem vállalatnál, hanem az iskolában végezték szakmai gyakorlatukat. Szignifikáns különbséget a két csoport között csupán nagyon

rövid távon, a végzést követő egy hónapban tudott kimutatni. Azoknak a szakiskolát végzetteknek azonban, akik egyénileg szereztek képzési helyet nagyvállalatoknál, egy-két hónappal a végzés után 38%-kal nagyobb valószínűséggel volt rendszeres munkájuk, mint társaiknak. *Fehérvári (2015)* vizsgálatában arra a következtetésre jutott, hogy a szakképzés megszerzése nem jelent közvetlen munkapiaci kimenetet, hiszen a képzésből kikerülők jelentős arányban folytatnak további tanulmányokat a jobb foglalkozási státusz megszerzése vagy a munkaerőpiacon történő elhelyezkedés reményében.

A karrierút-mintázatokot és az iskola-munka átmenetet feltérképező kutatások közül több olyat is találunk, mely módszertanát tekintve szekvenciaanalízist és optimális illesztést (*optimal matching*) alkalmaz. *McVicar–Anyadike–Danes (2002)* észak-írországi adatokat vizsgált így, 712 diákot követtek 6 évig a kötelező közoktatásban való részvétel után, 16 éves kortól 22 éves korig. Havi munkaerőpiaci státuszadatok alapján klaszteranalízissel alakították ki a fő típusokat, és tanulmányukban a munkanélküliség által dominált átmenetet valószínűsítő tényezőkre koncentráltak. *Briedis és Brandt (2014)* a felsőoktatásból a munkába való átmenetet vizsgálta németországi adatokon. 7 különböző oktatási évfolyart (kohorsz) követtek a diplomázástól számított 10 évig. Szekvenciaanalízissel és optimális illesztési eljárással (*optimal matching*) 11 klasztert képeztek és az elvégzett szak és a nem által az átmenet típusára gyakorolt hatást vizsgálták. *Müller és Schneider (2013)* németországi adatokon, átmenetráta modellek (*transition rate models*) segítségével vizsgálta a felsőoktatásból való lemorzsolódási kockázatot. Eredményeik szerint ez a kockázat a gimnáziumot végzettek körében alacsonyabb, mint a szakképzésből felsőoktatásba kerülők között.

Adatok és módszerek

Elemzésünk alapját pályakövetéses vizsgálatunk adatbázisai adják.² A szakképzésben részt vevő végzős fiatalok mintájának kialakítása a sokaság szakmacsoport és megyék szerinti megoszlása alapján történt. Egy adott évi adatfelvétel során a tanulók mintája három részre oszlik:

1. hullám: az iskola utolsó évfolyamában tanulók;
2. hullám: az 1. hullámban válaszadók a várható³ végzés után 7–8 hónappal (első utánkövetés);
3. hullám: az 1. hullámban válaszadók a várható végzés után 19–20 hónappal (második utánkövetés).

Az 1. hullám esetében a kérdés célja a tanulók családi hátterének, iskolai előmenetelének és elhelyezkedési szándékainak felmérése, valamint adatgyűjtés a pályakövetéses vizsgálat későbbi adatfelvételeihez. A 2. hullám esetében az adatfelvétel célja a munkaerőpiaci helyzet részletes feltérképezése a várható végzés után 7-8 hónappal (munkaerőpiaci státusz, saját vagy eltérő szakmában való elhelyezkedés), a 3. hullám esetében pedig ugyanez a várható végzés után 19-20 hónappal.

² Az adatfelvételek szakmai koncepciójának kialakítását, a mintavételt, a kérdőív összeállítását, az adatfelvétel szervezését és lebonyolítását az MKIK GVI végezte el.

³ Az első hullámban olyan utolsó évfolyamos tanulókat kérdezzük, akik várhatóan néhány hónap múlva végznek, de bukás, sikertelen vizsga vagy egyéb okok miatt ez meghiúsulhat.

Tanulmányunk azoknak a fiataloknak a pályáját követi, akik 2017-ben szakközépiskolában vagy szakgimnáziumban⁴ voltak végzősök, és a végzésük évében, illetve 2018-ban is válaszoltak a kérdőívünkre. E fiatalokat 2019 elején ismét igyekeztünk elérni és tájékozódni arról, hogyan alakult a pályájuk a várható végzés után 19–20 hónappal. 2017 tavaszán 7621 végzős diák válaszolt az „iskolapados” adatfelvétel keretében kérdőívünkre, közülük 4269 fő adta meg saját és/vagy valamelyik szülőjének elérhetőségét (telefonszám és/vagy lakcím). 2018-ban a 4269 főből 1769 főt sikerült ismét elérni telefonos, illetve személyes megkeresés segítségével. E fiatalokkal az első utánkövetés kérdőívét („K1”) vettük fel. Az elemszám bővítése érdekében a kutatáshoz további 2500 olyan fiataalt is megkérdeztünk telefonon, akik az ISZIIR (Internet alapú Szakképzési Integrált Információs Rendszer) adatbázisa szerint 2017 tavaszán szakközépiskolában vagy szakgimnáziumban végzős diákok voltak, tehát ugyanabban az évben fejezték be tanulmányaikat a szakképzésben, mint azok, akik az „iskolapados” kutatásban vettek részt. Annak érdekében, hogy az iskolapados és e felmérés adatai együttesen vizsgálhatók legyenek, ezen fiatalok esetében az első utánkövetés kérdőívét („K1”) kiegészítettük néhány olyan kérdéssel, amely az „iskolapados” kutatás kérdőívében szerepelt. Összességében tehát 2018-ban az első utánkövetés keretében 4269 fő válaszolt az újabb („K1”) kérdőívünkre, és közülük 2019-ben 2782 fővel sikerült a második utánkövetés kérdőívét („K2”) is kitölteni.

Elemzésünkhöz ezen „iskolapados”, „K1” és „K2” kérdőíves adatfelvételek összekapcsolt adatbázisát használtuk fel. Az adatbázisban havi bontásban állt rendelkezésre információ a szakképzésben végzetek 2017 júniusa és 2018 decembere közötti munkaerőpiaci státuszára vonatkozóan. Elemzésünkben öt munkaerőpiaci státuszt különböztettünk meg: 1) dolgozik, 2) dolgozik és tanul, 3) tanul, 4) munkanélküli és 5) GYES/GYED miatt inaktív. A státusz kategóriák kialakítása során az eredetileg a munkahelyváltásokat részletes okok szerint külön kezelő adatbázisban az adott hónapra vonatkozóan jelzett munkahelyváltást – függetlenül attól, hogy szándékolt (munkahelyet váltott, felmondott, vállalkozóvá vált) vagy kényszerű döntés (elbocsátották, megszűnt a munkahely) eredményeként történt – munkaerőpiaci aktivitásnak tekintettük, és a „dolgozó” kategóriába soroltuk. A „munkanélküli” csoport kialakításakor összevontuk az álláskereső, illetve az állást nem kereső csoportot. A „tanul és dolgozik” státusz szintén egy képzett kategória. A státuszváltozó kialakítása során a több kategóriába egyaránt besorolható válaszadók esetén – mivel az adott hónapon belül a különböző státuszokban eltöltött időtartamra vonatkozóan nem állt rendelkezésünkre információ – a kategorizálást úgy végeztük el, hogy a munkanélküli státusz felülírta a tanulmányi, illetve munkaerőpiaci aktivitást, a gyermek születése miatti inaktivitás pedig az összes többi státuszt.

Vizsgálatunk során elsőként a státuszok megoszlását tekintjük át havi bontásban, háttérváltozók mentén. Ehhez először leszűkítettük az eredetileg 2782 – szakképzését 2017 tavaszán lezáró – tanuló adatait tartalmazó adatbázist. A státuszok időbeli, illetve háttérváltozók szerinti vizsgálatához azokat az eseteket tartottuk meg, ahol a 19 ha-

⁴ A tanulmányban – ahol ettől eltérőt nem jelzünk – a középiskolák jelenlegi megnevezéseit használjuk, azaz a korábbi szakiskoláknak a szakközépiskolák felelnek meg, a korábbi szakközépiskoláknak pedig a mai szakgimnáziumok.

vi idősből legfeljebb három hónap adata hiányzott. Az így kialakított adatbázis 2226, a szakképzésben 2017-ben végzett tanuló adatait tartalmazza.

A havi státuszok alakulásának ártekintése után *szekvenciaanalízis* alkalmazásával kísérletet teszünk a tipikus pályautmintázatok megragadására. A létrejött csoportok szociodemográfiai és szocioökonómiai jellemzőit szintén vizsgáljuk, továbbá összevetjük a tanulók karrierre, szakképzésre vonatkozó véleményével is. A szekvenciaanalízis feltáró jellegű adatbányászati, algoritmikus megközelítés nem rendelkezik előzetes elméleti konstrukcióval az életútra vonatkozóan. Az életút kutatásokban már széles körben alkalmazott módszer – optimális illesztési algoritmusra támaszkodó – szociológiai felhasználását Abbott munkái alapozták meg (*Abbott 1995; Abbott–Tsay 2000*), melyek máig kiindulópontjai a módszer újabb kutatási alkalmazásainak és fejlesztésének (*Aisenbrey–Fasang 2010*). Az eljárás lényege, hogy különböző távolságdefiníciók és számítási metódusok alapján különít el hasonló, illetve különböző mintázatokat, például életszakaszokra vonatkozó megfigyelések sorozatai körében. Vizsgálatunk tehát módszertani szempontból főként a társadalomtudományban a 20. század második felében megjelenő életút-megközelítés (*life course approach*) módszertani apparátusába és keretébe illeszkedik, de a teljes életúttal szemben egy tematikusan jóval szűkebb területre, a szakképzésből való kilépést követő időszakra alkalmazza a rendelkezésre álló módszertani eszköztárat, kihasználva az adatok egyéni szintű panel jellegét.

Az adathiány problémájára a szekvenciaanalízis különösen érzékeny: bármelyik megfigyelési időpont hiánya egy-egy esetről a teljes eset elemzésből való kizárását indokolja, mivel a mintázatteresést torzítja az adathiányos eset jelenléte. Ez abból a szempontból különösen problematikus, ha az adathiányok nem MCAR (*missing completely at random*) típusúak. Erre vonatkozó információ jelen kutatás során nem állt rendelkezésre. Mivel az adathiányok elsősorban az idősor elején, 2017 nyarán koncentrálódtak, a szekvenciaanalízist, illetve az erre épülő klaszterezést csak a 2017 szeptembere és 2018 decembere között hiánytalan megfigyelésekkel rendelkező esetek figyelembevételével végeztük, tovább szűkítve az adatbázist, így 1986 tanuló adatait használtuk fel a tipikus kilépési utak azonosítása során.

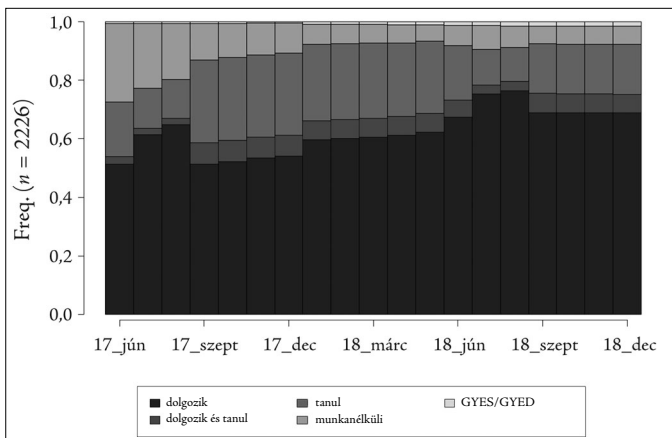
A szekvenciaanalízist az R program TraMineR (*Gabardinho et al. 2011*) csomagjával végeztük el. A távolságmátrix meghatározását követően hierarchikus klaszterezési eljárással 5 jellemző életútcsoporthoz különítettünk el, amelyeket a tanulmány *Eredmények* alfejezetében elemzünk részletesebben.

Az eredmények ismertetése előtt érdemesnek tartjuk kiemelni, hogy jelen vizsgálatban a szakközépiskolában és a szakgimnáziumokban végzeteket – azaz a szakképzés alsó- és felső ágának kimenetét – együttesen elemezzük, annak ellenére, hogy hazai kutatások egyértelműen jelzik a két csoport társadalmi háttérének, iskolai és végzést követő életútjának eltéréseit (*Liskó 2004; Mártonfi 2013; Fehérvári 2015, 2016*). Döntésünket egyrészt az indokolja, hogy elemzésünkben a szakképzés egészére koncentráltunk, másrészt pedig az, hogy a szakképzést követő életút során az érettségi megletétét, illetve hiányát tartjuk olyan releváns – háttérváltozóként is beemelt – tényezőnek, amelyre a fentiekben említett eltérések megragadhatók.

Eredmények

Megfigyelt státuszok és változásai

Az 1. ábrán a státuszok megoszlásának időbeli változásait mutatjuk be a vizsgált 19 hónap során. Az adatfelvétel panel jellege ellenére az első és a második utánkövetési hullámból származó adatok összeillesztésénél törés figyelhető meg 2017 és 2018 fordulóján (például a munkanélküliségi arány hirtelen csökkenése erre utal). Ennek ellenére főbb tendenciák kirajzolódnak az adatokból. Összességében megállapítható, hogy a foglalkoztatottak aránya a szakképzés befejezésétől időben távolodva egyre inkább növekszik (a vizsgált időszak végére a megkérdezettek háromnegyedének volt állása), míg a munkanélküli csoport aránya fokozatosan visszaszorul (az arány az időszak második felére 6-7%-ra mérséklődött). A frissen végzettek első álláskeresési időszakát tehát csak rövid távon jellemezte a relatíve magas munkanélküliségi ráta, sokan viszonylag gyorsan el tudtak helyezkedni, vagy (jellemzően szeptembertől) folytatták tanulmányaikat – mely nagy valószínűséggel az érettségi megszerzését célozta –, a hosszabb távon is munkanélküliek aránya viszont stabilizálódott. Látható továbbá, hogy a szakképzés lezárását követő második tanévre visszaesik a tanulmányaikat folytatók aránya, mely tendencia nem jellemző a munka mellett tanulóakra, amely kategória aránya a nyári hónapok kivételével a teljes megfigyelési időszakban stabil, 6-8%-os volt. A gyermekük születése miatt a munkaerőpiacon inaktívak aránya a vizsgált időintervallumban mindvégig minimális, 2% alatti, ugyanakkor időben előre haladva – főként a képzést követő fél év után – némileg növekszik (1. ábra).

1. ábra: A megfigyelt státuszok változása 2017. június és 2018. december között.

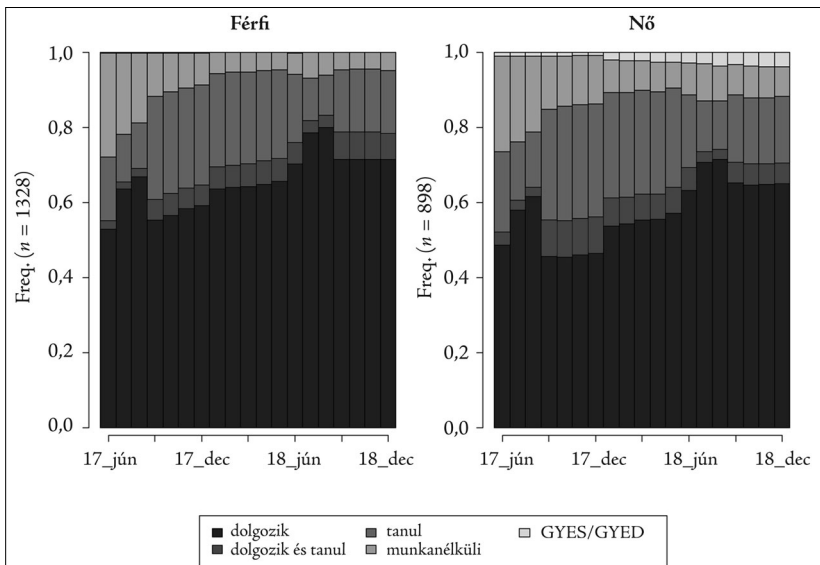
Forrás: GVI, Szakképzés 2019

Státuszok háttérváltozók szerint

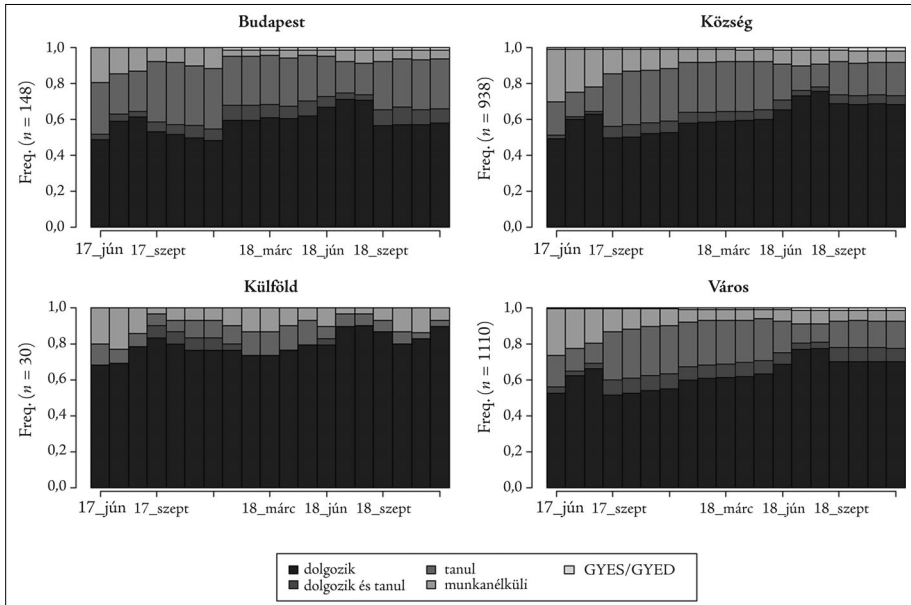
A vizsgált időszakban megfigyelt státuszokat több háttérváltozó szerint is elemeztük, így megvizsgáltuk az egyes státuszok között a nem, a lakóhely településtípusa, az anya iskolai végzettsége és munkaerőpiaci státusza, az érettségi megléte, illetve hiánya, valamint bizonyos vagyoni javakkal (autó, számítógép, széles sávú internet elérése) való ellátottság szerint tapasztalható különbségeket.

A férfiak nagyobb arányban (60%) képviseltetik magukat a megkérdezettek között, mint a nők (40%), mely megoszlás lényegében tükrözi a szakgimnáziumokba és a szakközépiskolákba járók nemek szerinti megoszlását (a 2018/2019-es tanévben ezen iskolatípusokban a tanulók között a fiúk aránya 56% volt). A férfiak és a nők között a teljes vizsgált időszakban szignifikáns különbség mutatható ki a vizsgált státuszok szerint. A *dolgozók* aránya a férfiak között a teljes vizsgált időszakban meghaladja a nők körében tapasztaltat, hozzátevé, hogy az első hét hónapban folyamatosan nyílik az olló e tekintetben (4 százalékponttól 13 százalékpontra), ezt követően viszont szűkül, 2018 végére 7 százalékpont alá csökken. A *munka mellett tanulók* aránya a végzést követő bő egy évben a nők körében magasabb (van olyan hónap, mikor 4 százalékpont fölé is megy a különbség), ezt követően viszont a férfiak esetében látható magasabb arány. A *tanulók* arányában mindkét nem esetében hasonló tendencia tapasztalható: a vizsgált időszak középső hónapjaiban figyelhető meg a legmagasabb arány, ugyanakkor míg a férfiak között 2018 decemberére tulajdonképpen a kezdeti szintre (17%) csökkent a tanulók aránya, addig a nők körében 4 százalékponttal a kezdeti szint alá (18%). A *munkanélküliek* aránya mind a férfiak, mind a nők körében folyamatosan csökkent a vizsgált időszakban, hozzátevé, hogy a férfiakat kevésbé érinti a munkanélküliség, mint a nőket. Ezzel szemben az *inaktívok* (mely a GYES-t/GYED-et jelenti) aránya a férfiak körében teljesen elhanyagolható, a nők esetében viszont folyamatosan nő, és 2018 végére csaknem eléri a 4%-ot (2. ábra).

A válaszadók fele városban lakik, több mint négytizedük (42%) községben, kevesebb mint egytizedük (7%) fővárosi, 1%-uk pedig külföldön él. A válaszadók lakóhelyének településtípusa szerint az első, illetve az utolsó hónapokban tapasztalható szignifikáns különbség a vizsgált státuszok között. Összességében elmondható, hogy a külföldön élők nagy része, 70–90%-a dolgozik, míg a fővárosiak, illetve a városban, községben élők körében 50–70% között alakult a dolgozók aránya. A fővárosiak munkaerőpiaci akti-

2. ábra: A megfigyelt státuszok nemek szerint. Forrás: GVI, Szakképzés 2019

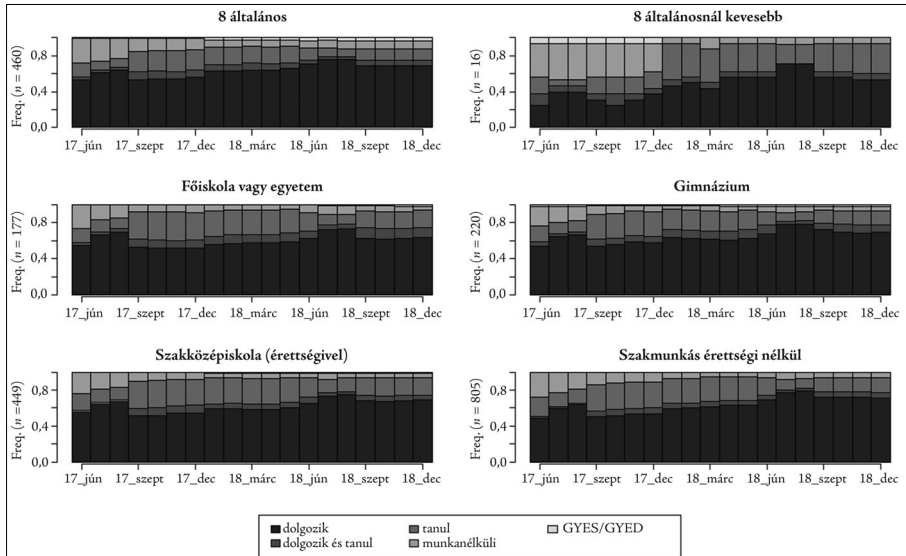

3. ábra: A megfigyelt státuszok a válaszadó lakóhelyének településtípusa szerint.

Forrás: GVI, Szakképzés 2019

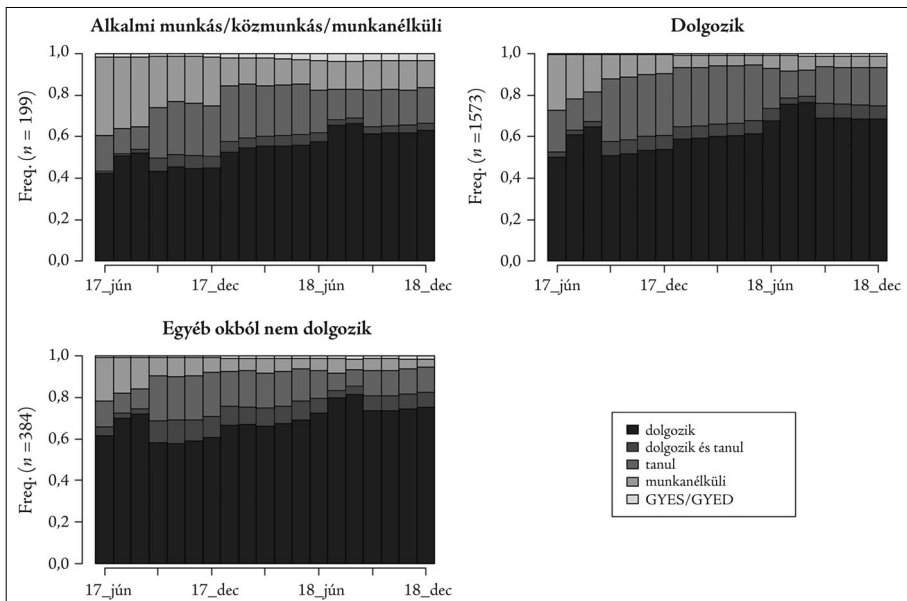
vitása – főleg a vizsgált időszak utolsó négy hónapjában – lényegesen elmarad a más településtípusokon élőkétől, ami egyértelműen annak köszönhető, hogy a fővárosban élők jelentős hányada tanul (több mint egynegyedük), akár munka mellett is (csaknem egytizedük), miközben a többi településtípus esetében ennél több mint 10 százalékponttal kisebb arányok is találhatók. Általános tendencia, hogy a nagyobb településeken magasabb a tanulók aránya, és némiképp alacsonyabb a munkanélküliek aránya, az inaktív arányában pedig nem mutatkozik érdemi eltérés. (3. ábra).

A vizsgált státuszok tekintetében alapvető különbség mutatható ki az anya iskolai végzettsége szerint, mely szignifikáns eltérés a teljes vizsgált időszakban megjelenik. A válaszadók 1%-a esetében az anya legmagasabb iskolai végzettsége kevesebb mint 8 általános, 22%-ánál 8 osztály, 38%-ánál szakmunkás, 21%-ánál szakközépiszkolai, 10%-ánál gimnáziumi érettségi, 8%-ánál pedig felsőfokú diploma. Az adatok alapján kijelenthető, hogy a középfokú végzettségű anyák gyermekei között a legmagasabb a dolgozók aránya (szakmunkás: 49–79%, szakközépiszkolai érettségi: 52–75%, gimnázium: 54–79% az egyes hónapokban), de a 8 általánossal rendelkező anyák gyermekei között is magas arányok láthatók (53–76%). Ettől némiképp elmarad – főként, ha az utolsó hónapokat tekintjük – a felsőfokú végzettségű anyák gyermekeinek körében a dolgozók aránya (52–74%). A tanulók aránya az anyák magasabb iskolai végzettségi csoportjaiban több hónapban is 30%-hoz közelít, hozzátevé, hogy a vizsgált időszak végére ezen csoportokban is csökkenő tendenciát mutat. A munka mellett tanulók aránya egyrészt a gimnáziumi érettséggel, másrészt a felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei körében a legmagasabb. Általános tendencia, hogy a munkanélküliek és az inaktív aránya az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező anyák gyermekei körében magasabb (4. ábra).

4. ábra: A megfigyelt státuszok az anya iskolai végzettsége szerint. Forrás: GVI, Szakképzés 2019

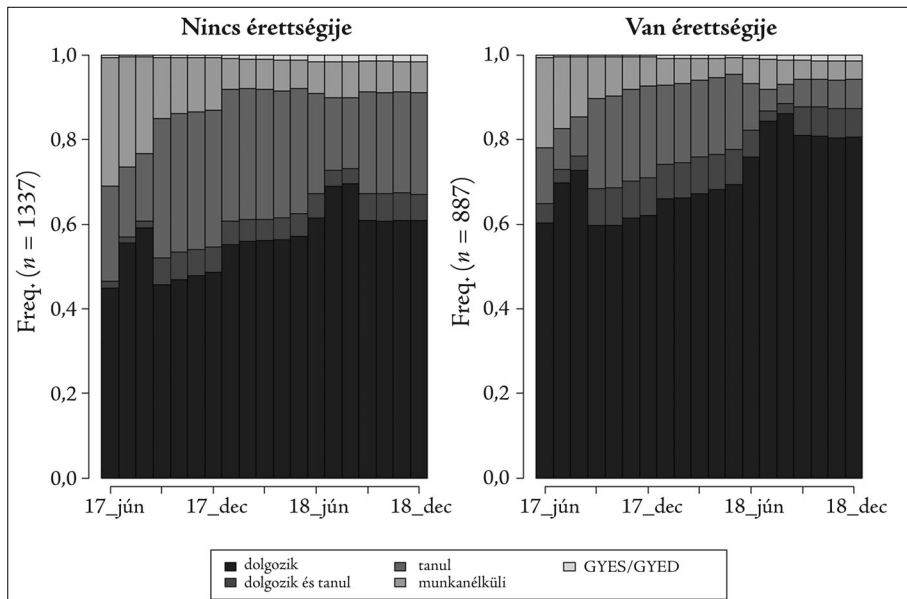
Minden vizsgált hónapban szignifikáns összefüggés mutatható ki a megkérdezettek anyjának munkaerőpiaci státusza és a válaszadó munkaerőpiaci helyzete között. A megkérdezettek csaknem háromnegyedének (73%) anyja dolgozik, kevesebb mint egytizedük esetében (9%) az anya munkaerőpiaci státusza nem tekinthető állandónak (munkanélküli, alkalmi munkás, közmunkás), míg kevesebb mint egyötödüknél (18%) az anya egyéb okból (nyugdíjas, elhunyt, vagy további ok miatt inaktív) nem dolgozik. A *dolgozók* aránya az egyéb okból nem dolgozó anyák gyermekei között volt a legmagasabb a vizsgált időszakban (58–82% között alakult az egyes hónapokban), ettől némiképp kisebb a dolgozó anyák gyermekeinek körében (50–75%), s lényegesen alacsonyabb a munkanélküli, alkalmi munkás vagy közmunkás anyák gyermekeinek csoportjában (43–66%). A *munkanélküliek* aránya az anya munkaerőpiaci státusza szerint kialakított mindhárom csoportban csökkent, ugyanakkor a kiinduló szint és a csökkenés mértéke jelentősen eltér az egyes csoportokban. Az egyéb okból nem dolgozó anyák gyermekeinél az első hónapban csupán 21% volt, az időszak második felében pedig 4–7%, a dolgozó anyák gyermekei körében a kezdeti 27%-ról 6%-ra csökkent, míg a munkanélküli, alkalmi munkás vagy közmunkás anyák gyermekeinek csoportjában kifejezetten magas szinten mozgott, az első hónapban 38%, a vizsgált időszak második felében pedig 12–14% körül alakult. Összességében tehát elmondható, hogy a legkedvezőtlenebb munkaerőpiaci státusz a munkanélküli, alkalmi munkás vagy közmunkás anyák gyermekeire jellemző. A *tanulók*, illetve a *munka mellett tanulmányokat folytatók* aránya a dolgozó anyák gyermekei körében a legmagasabb (13–30%, illetve 2–7%), s hasonlóképpen alakul a munkanélküli, alkalmi munkás vagy közmunkás anyák gyermekei között is (11–27%, illetve 5–6%), ugyanakkor viszonylag alacsony maradt az egyéb okból nem dolgozó anyák gyermekeinél (8–22%, illetve 2–12%). Az anya munkaerőpiaci státusza szerint képzett összes alcsoportban a válaszadók mindössze 1%-a jelzett gyermekvállalás miatti *inaktív* státuszt (5. ábra).

5. ábra: A megfigyelt státuszok az anya munkaerőpiaci státusza szerint.

Forrás: GVI, Szakképzés 2019

Az érettségi megléte – mely a válaszadók négytizedére jellemző – szintén minden vizsgált hónapban szignifikáns összefüggést mutat a munkaerőpiaci státusszal. Az

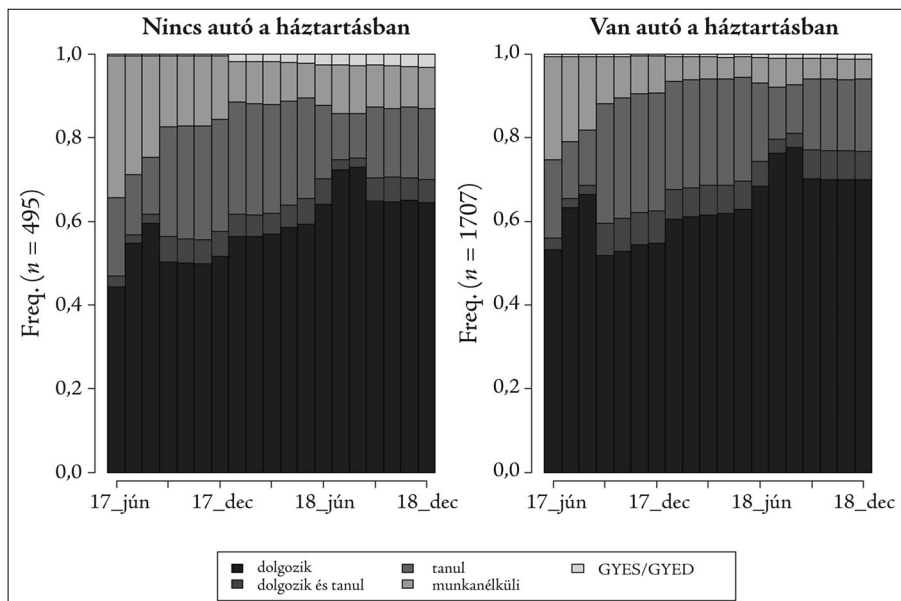

6. ábra: A megfigyelt státuszok aszerint, hogy van-e érettségije a válaszadónak.

Forrás: GVI, Szakképzés 2019

érettségizett fiatalok jóval nagyobb része, 60–86%-a dolgozott a vizsgált időszakban, mint az érettségivel nem rendelkezőké, akik körében az arány mindössze 45–70% között alakult. Ezzel párhuzamosan a munkanélküliek aránya az érettségizettek csoportjában rendre alacsonyabb volt (az első hónapban 21%, ami 4–7%-ra csökkent a vizsgált időszak végére), mint az érettségivel nem rendelkezők között (az első hónapokban 30% körül alakult az arány, az időszak második felében pedig 6–8% között). Az érettségivel rendelkezők nagyobb aránya tanul munka mellett, mint az érettségivel nem rendelkezőké (2–9%, illetve 1–6%), ugyanakkor a tanulók aránya utóbbiak esetében magasabb (5–22%, illetve 16–33%), mely azt jelezheti, hogy sokan – feltételezhetően az érettségi megszerzése érdekében – az érettségit nem adó szakképzésben végeztek közül tanulnak tovább. Gyermekvállalás miatti inaktív státuszt mindkét csoportban a válaszadók körülbelül 1%-a jelzett (6. ábra).

A vagyoni javakkal való ellátottság indikátorai közül az, hogy van-e autó a háztartásban, az első hónap kivételével a teljes vizsgált időszakban szignifikáns kapcsolatban volt a munkaerőpiaci státusszal. A válaszadó fiatalok több mint háromnegyede (78%) számolt be arról, hogy van autó a háztartásban. Az autóval rendelkező háztartásban élők 52–78%-a dolgozott a vizsgált időszakban, a többi megkérdezett között minden hónapban alacsonyabb ez az arány (44–73%). A munkanélküliség aránya az autóval rendelkezők között alacsony (az első hónapban 25% volt, később 5–7%-on stabilizálódott), a többi megkérdezett között pedig kifejezetten magas volt (az első hónapban 34%, az időszak második felében pedig 8–12%). Az autóval rendelkezők csoportjában magasabb a tanulók, illetve a munka mellett tanulók aránya is, mint a többi fiatal között. Inaktív státuszt az autóval rendelkezők csoportjában a válaszadók körülbelül 1%-a jelzett, az autóval nem rendelkezők között pedig relatíve magasabb, 1–3%-os arányt láthatunk

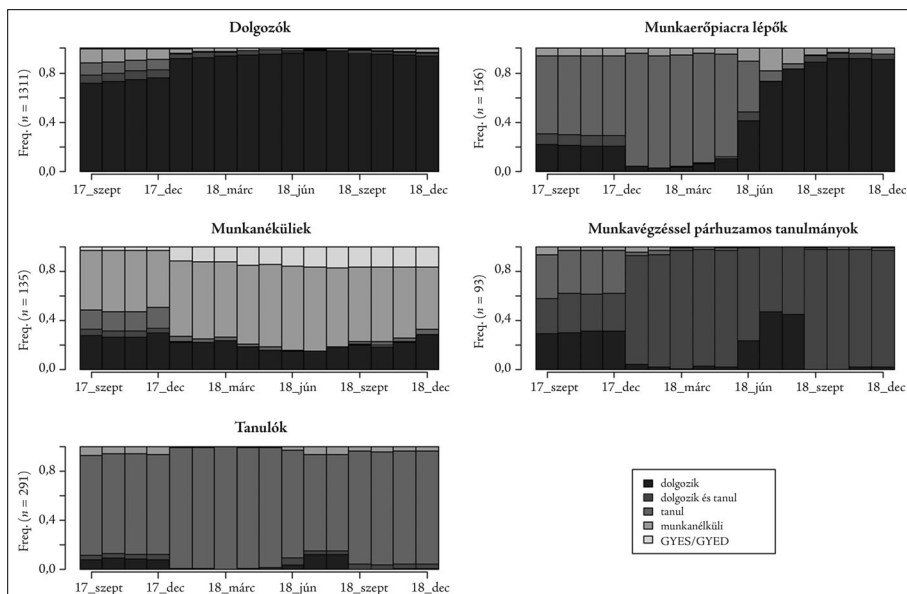
7. ábra: A megfigyelt státuszok aszerint, hogy van-e autó a háztartásban.

Forrás: GVI, Szakképzés 2019

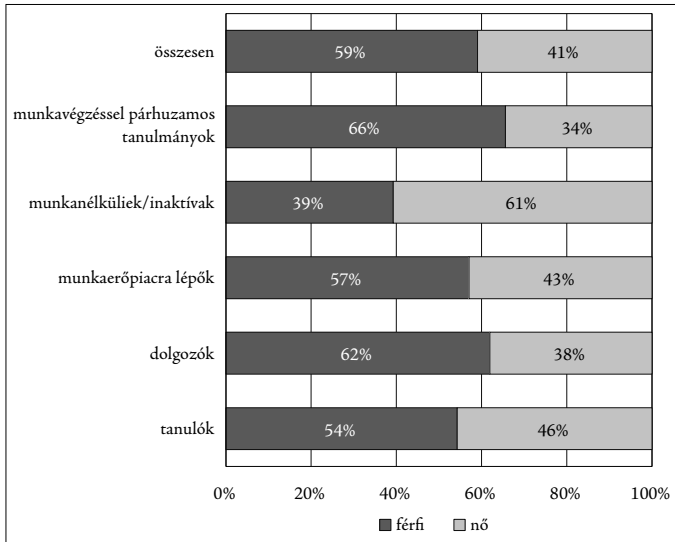
(7. ábra). Hasonló tendenciák mondhatók el a háztartásban lévő számítógép, valamint a széles sávú internet hozzáférése kapcsán is. Vagyis összességében megállapítható, hogy a rosszabb anyagi háttérrel rendelkezők kedvezőtlenebb munkaerőpiaci státusszal (munkanélküliség, inaktivitás, tanulás hiánya) jellemezhetők.

A szakképzésből kilépők életútcsoportjai

A 8. ábrán az egyes életútklaszterekre jellemző státuszokat mutatjuk be a vizsgált időszak folyamán havi bontásban. A legnépesebb klaszter 1 311 fővel, kétharmados aránnyal a „dolgozóké”: az idetartozó, szakképzésben végzettek körében 2017. szeptember és 2018. december között mindvégig 70% feletti a munkaerőpiacon aktív, tanulmányaikat a szakképzéssel lezárók aránya. A klaszterbe tartozó végzettek döntő többsége tehát folyamatosan dolgozott a vizsgált időszakban. A második legnagyobb, de az előzőnél sokkal kisebb létszámú klaszter a „tanulóké” (291 fő, 15%-os aránnyal). Erről a csoportról elmondható, hogy az áttekintett időszak folyamán jellemzően tanulók maradtak a szakképzés 2017-es befejezését követően (körükben a tanulók aránya rendre 75% feletti minden hónapban), és emellett nem mutattak munkaerőpiaci aktivitást. A „munkaerőpiacra lépők” csoportja (156 fő, 8%-os aránnyal) annyiban különbözik a „dolgozókéétől”, hogy az ide tartozó válaszadók a 2017/2018-as tanév folyamán jellemzően még folytatták tanulmányaikat és egy évvel később, 2018 nyarán léptek ki a munkaerőpiacra. Körükben megfigyelhető az átlépési időszakban, 2018 nyári hónapjaiban a munkanélküliségi arány átmeneti növekedése, ami 2018 júliusában 18%-on tetőzött a csoportban. A „munkanélküliek/inaktívak” klasztere (135 fő, 7%-os aránnyal) azokat a szakképzésben végzetteket tartalmazza, akik a vizsgált időszak folyamán jórészt folya-

8. ábra: Az életútklaszterek jellemző státuszai havonta 2017 szeptembere és 2018 decembere között. Forrás: GVI, Szakképzés 2019

9. ábra: A klaszterek megoszlása nemek szerint (N = 1986).
Forrás: GVI, Szakképzés 2019

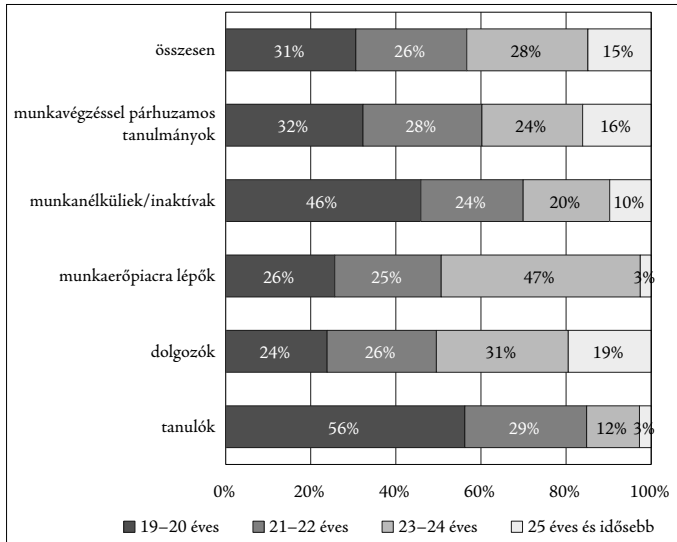
matosan munkanélküliek voltak, nem tanultak tovább, vagy gyermekük születése miatt nem voltak jelen a munkaerőpiacon.⁵ A legkisebb csoport a „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányoké” (93 fő, 5%-os aránnyal): az ide tartozó szakképzésben végzetek jó része kilépett ugyan a munkaerőpiacra a képzés lezárását követően, de emellett párhuzamosan tanulmányait is tovább folytatta.

A következőkben az életútklaszttereket jellemezzük nem, korcsoport, az anya iskolai végzettsége és munkaerőpiaci státusza szerint, valamint, hogy a szakképzett tanuló rendelkezik-e érettségivel, illetve hogy milyen a háztartás anyagi háttere. E szempontok egyaránt szignifikáns kapcsolatban vannak a szakképzésben végzetek klaszterbesorolásával.

A 9. ábra az életútklasztterek nemek szerinti megoszlását mutatja. Míg a „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányok”, illetve a „dolgozók” csoportjában a férfiak felülreprezentáltak, a „tanulók”, a „munkaerőpiacra lépők” és a „munkanélküliek/inaktívok” csoportjában a nők aránya átlag feletti. A szakképzés lezárását követő időszakban a férfiakra jellemzőbb a munkaerőpiaci jelenlét, míg a nők nagyobb arányban folytatták tanulmányaikat. Bár a „munkanélküli/inaktív” klaszterben a nők 61%-os aránya részben GYES/GYED-ben való részesülésre vezethető vissza, ami a vizsgált szakképzettek körében lényegében kizárólag nők körében fordult elő, figyelemre méltó, hogy ebben a csoportban a legnagyobb a nemek arányának az átlagtól való eltérése.

Az életútklaszttereket korösszetétel szerint összehasonlítva látható (10. ábra), hogy összességében a legfiatalabb csoport a „tanulóké”, míg a legidősebb a „dolgozóké”. Általános tendenciaként kirajzolódik, hogy minél inkább munkaerőpiaci orientációjú egy klaszter, annál idősebbek a csoportba tartozó válaszadók. A „munkanélküli/inaktív”

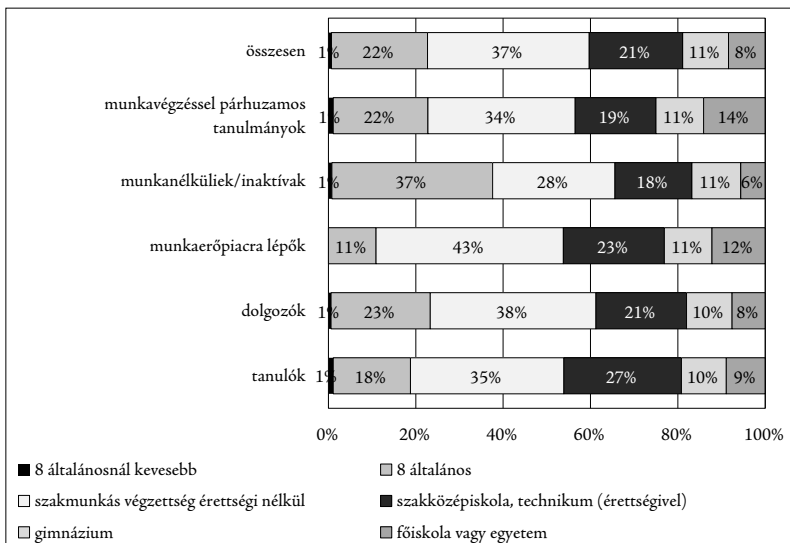
⁵ A GYES/GYED miatti inaktivitást azért nem választottuk külön a munkanélküliek csoportjától, mert adatbázisunkban ez a kategória alacsony esetszámmal szerepelt.

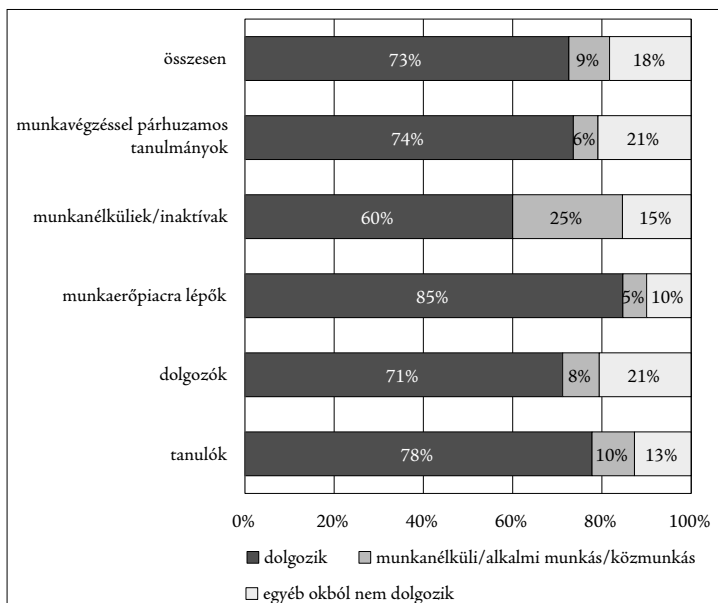
10. ábra: A klaszterek megoszlása korcsoportok szerint (N = 1981).
 Forrás: GVI, Szakképzés 2019

klaszter tagjai körében kiemelkedően magas a legfiatalabb, 19–20 éves korcsoport aránya, míg az összes többi korosztály alulreprezentált ebben a csoportban.

A vizsgált szakképzettek anyjának iskolai végzettsége a szakképzést követően továbbtanulók csoportjai esetében a legmagasabb (11. ábra). A „munkanélküli/inaktív” csoportban kiemelkedően felülreprezentáltak azok a tanulók (38%-os aránnyal), akiknek anyja legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végzett. Ezen összefüggés alapján a hátrányok egy-

11. ábra: A klaszterek megoszlása az anya iskolai végzettsége szerint (N = 1903).
 Forrás: GVI, Szakképzés 2019

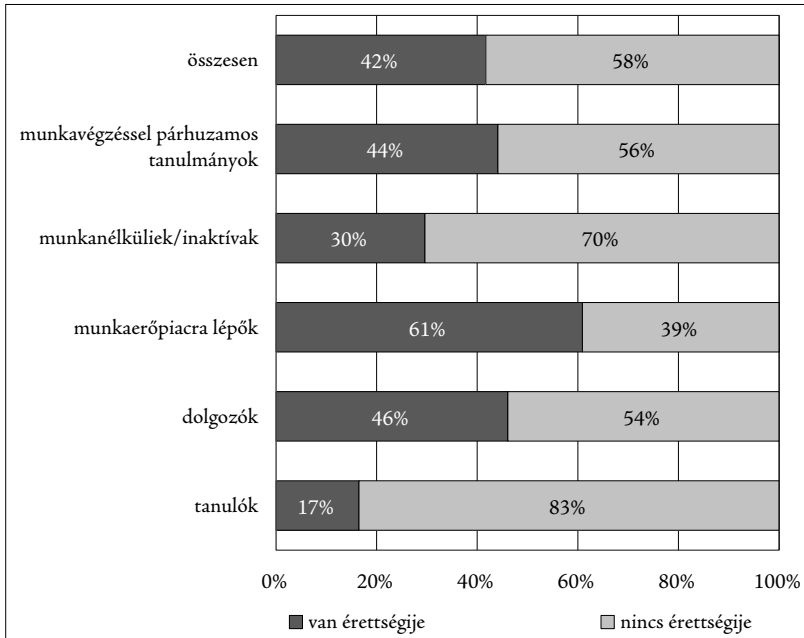

12. ábra: A klaszterek megoszlása az anya munkaerőpiaci státusza szerint ($N = 1927$).
Forrás: GVI, Szakképzés 2019

fajta újratermelődéséről, továbbadásáról beszélhetünk a klaszterre vonatkozóan. A „dolgozók” csoportjának adatai – részben a klaszter méretével összefüggésben – lényegében teljesen megegyeznek a teljes vizsgált csoportra jellemző átlagokkal.

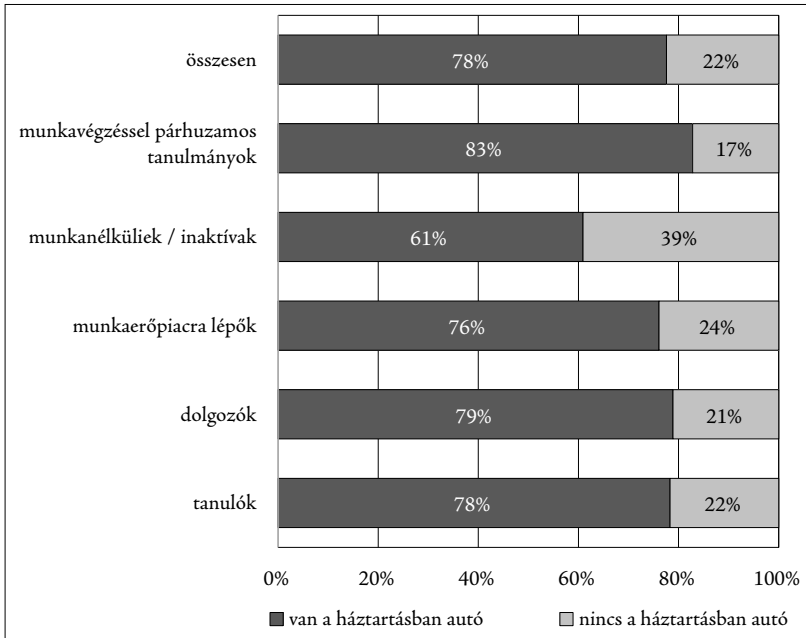
Az anya munkaerőpiaci státusza szintén jelentősen befolyásolja a szakképzett tanulók munkaerőpiacra lépésének időpontját, illetve a továbbtanulás lehetőségét (12. ábra). A „tanulók” és a „munkaerőpiacra lépők” klaszterében – vagyis azon szakképzésben végzettek körében, akik a szakmaszerzést követően még legalább egy évig döntően tanulmányokat folytattak a munkaerőpiacra történő kilépés nélkül – a legmagasabb azok aránya, akiknek anyja dolgozik (a „tanulók” esetében 78%, a „munkaerőpiacra lépők” körében pedig 85% ez az arány). A „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányok”, illetve a „dolgozók” csoportjában 74%, illetve 71% esetében dolgozik az anya, ugyanakkor mindkét csoportban felülreprezentáltak azok a szakmát szerzettek, akiknek anyja egyéb okból nem dolgozik. A „munkanélküliek/inaktívak” csoportjában a legalacsonyabb azok aránya, akiknek anyja dolgozik (mindössze 60%), és kiemelkedően magas, 25%-os arányt képviselnek azok, akiknek anyja is a munkanélküli, alkalmi munkás, közmunkás kategóriába sorolható. Ez az összefüggés szintén a hátrányok koncentrálódására, illetve intergenerációs átöröklítésére utal a „munkanélküli/inaktív” klaszter esetében.

Érettségivel a legnagyobb arányban (61%) a „munkaerőpiacra lépők” rendelkeznek, a „dolgozók” (46%) és a „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányok” (44%) csoportjai körében hasonlóan alakul ez az arány, míg a „munkanélküliek/inaktívak” csoportjában 30%-os, a „tanulók” klaszterében pedig mindössze 17%-os az érettségizett diákok aránya. Ez utóbbi arra is utalhat, hogy a tanulók csoportjában az érettségi megszerzése az egyik legfőbb célkitűzés, a munkaerőpiaci helyzetük javítása érdekében (13. ábra).

13. ábra: A klaszterek megoszlása aszerint, hogy van-e érettségije a válaszolónak (N = 1984).
 Forrás: GVI, Szakképzés 2019

Az életútklasztereket összehasonlítottuk három, vagyoni helyzettel összefüggő indikátor (rendelkezik-e a háztartás autóval, széles sávú internet előfizetésével, illetve személyi számítógéppel) mentén is. A tendenciák mindhárom mutató esetén azonosak voltak. A 14. ábra az autóval rendelkező háztartásban élő, szakképzésben végzett diákok arányát mutatja életútklaszterenként. A mintázat alapján kitűnik a „munkanélküli/inaktív” csoport speciális helyzete: körükben a legkisebb az aránya (61%) azoknak, akiknek a háztartásában van személyautó, ami szintén a csoport deprivált státuszára világít rá. Ez az arány a „munkaerőpiacra lépők” körében 76%, a „tanulók” között 78%, a „dolgozók” esetében 79%, míg a „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányok” csoportjában 83%. A széles sávú internet használata elterjedtebb a végzett szakképzettek háztartásaiban, azonban míg a „munkanélküli/inaktív” csoportba tartozók esetében csak 83% azok aránya, akik otthonában rendelkezésre áll ez a szolgáltatás, a „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányok” klaszterben már 98%, ami a legmagasabb arány az életútcsoportokat összevetve. A személyi számítógép általánosan elterjedt a szakképzett pályakezdők háztartásaiban, de a fentebb említett tendencia ez esetben is érvényesül: a „munkanélküli/inaktív” klaszterben csak 89% él számítógéppel felszerelt háztartásban, a „tanulók” körében viszont 94%, a „dolgozók”, illetve a „munkaerőpiacra lépők” esetében 95%, míg a „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányok” csoportban 98% ez az arány. Mindezek alapján ismét a hátrányok koncentrációja detektálható a „munkanélküli/inaktív” csoport esetében, illetve indirekt módon a deprivált helyzet további fennmaradására is következtetni lehet, hiszen internethasználat nélkül a munkaerőpiacra lépés lehetőségei is korlátozottabbak e csoport számára.

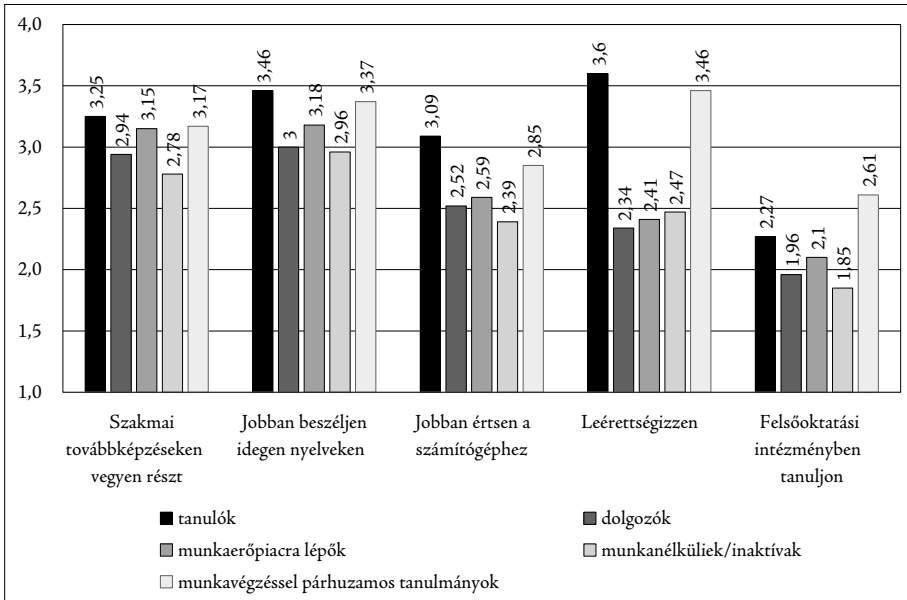

14. ábra: A klaszterek megoszlása aszerint, hogy van-e autó a háztartásban ($N = 1\,963$).
Forrás: GVI, Szakképzés 2019

A szakképzésből kilépők életútcsoportjainak karrierre, illetve szakképzésre vonatkozó retrospektív véleménye

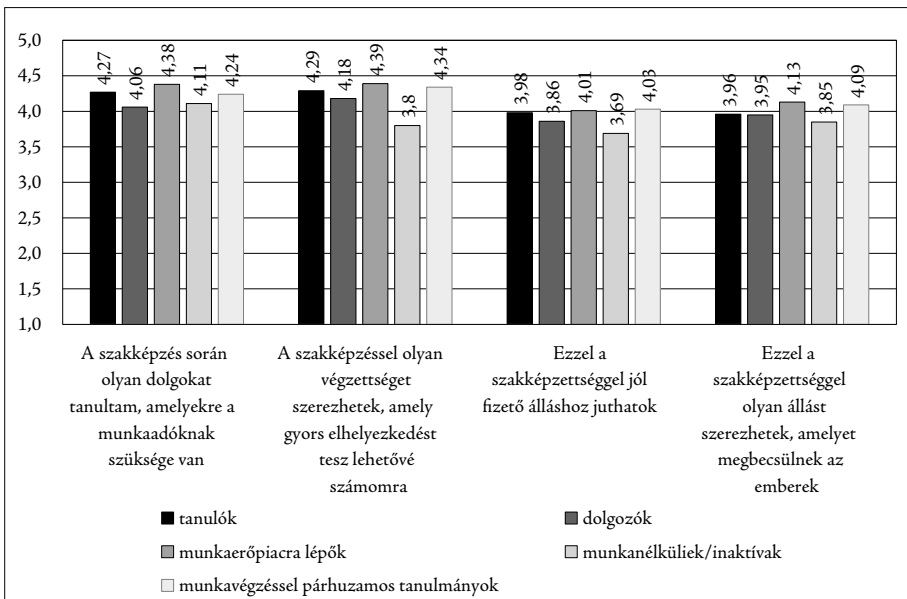
A szakképzést 2017 tavaszán lezáró tanulókat több alkalommal kérdeztük a karrierre vonatkozó véleményükről, az iskolarendszer, önképzés, továbbtanulás munkaerőpiaci sikerességben betöltött szerepéről. Az alábbiakban a második utánkövetési hullám („K2”) során adott válaszokat vizsgáljuk az életútklasztterekkel összefüggésben. Látható, hogy a felsorolt állításokkal rendre leginkább a „tanulók”, illetve a „munkavégzéssel párhuzamos tanulmányok” klaszterének tagjai azonosultak, de jellemzően a „munkaerőpiacra lépők” (vagyis a szakképzést követően egy évig még továbbtanulók) csoportja is nagyobb mértékben értett egyet az oktatás, illetve önképzés karrierben betöltött szerepével, mint a „dolgozók” és a „munkanélküliek/inaktívak” klasztere (15. ábra). Tizenkilenc-húsz hónappal a szakképzés lezárását követően a „munkanélküli/inaktív” csoport azonosult legkevésbé azzal, hogy a sikeres karrierhez szükségesek a szakmai továbbképzések, a jobb idegennyelvtudás, a számítógépes felhasználói készségek javítása, illetve a felsőfokú továbbtanulás. Egyedül az érettségi megszerzése volt az a szempont, amely az érettséggel nem rendelkező „dolgozók” csoportja szerint a legkevésbé jelentős.

A szakképzésre vonatkozó véleményükről az első utánkövetés („K1”) során kérdeztük a pályakezdő szakképzetteket. Ebben a tekintetben egyöntetűbb volt az életút-klasztterek tagjainak véleménye, mint a karrierre vonatkozóan, a kirajzolódó mintázat ugyanakkor hasonló (16. ábra). Bő fél évvel a szakmaszerzést követően a „dolgozók”, illetve a „munkanélküli/inaktív” klaszter tagjai kevésbé értettek egyet a szakképzés sike-

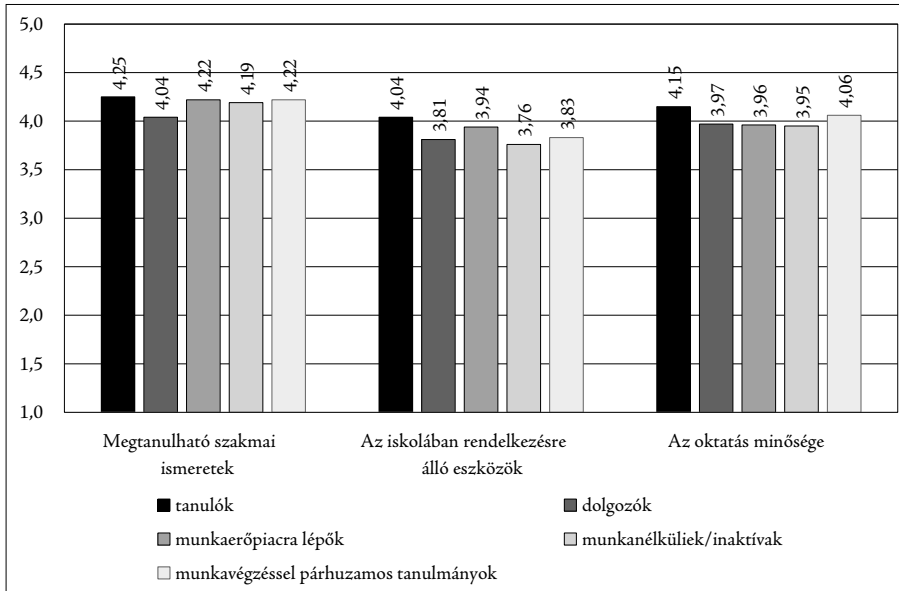

15. ábra: A klaszterek véleménye 19-20 hónappal a szakmaszerzést követően arról, hogy a karrier szempontjából mennyire szükségesek az alábbiak (1 = teljesen szükségtelen, 4 = nagyon szükséges); (N = 1 132*–1 968). Forrás: GVI, Szakképzés 2019

*Az érettségi jelentőségét csak az érettségivel nem rendelkezők csoportjától kérdeztük.

16. ábra: A klaszterek véleménye 7-8 hónappal a szakmaszerzést követően az alábbi, szakképzésre vonatkozó állításokról (1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben); (N = 1 952–1 958). Forrás: GVI, Szakképzés 2019

17. ábra: A klaszterek véleménye 7-8 hónappal a szakmaszerzést követően a szakképzésről az alábbi szempontok szerint (1 = nagyon elégedetlen, 5 = nagyon elégedett); (N = 1971–1979). Forrás: GVI, Szakképzés 2019

res munkaerőpiaci kimenetére vonatkozó állításokkal, mint a tanulmányaikat a szakmaszerzés után valamilyen formában folytató csoportok, vagyis akik a kérdés időpontjában jóval kisebb mértékben rendelkeztek munkaerőpiaci tapasztalatokkal.

A munkaerőpiaci kimenettel kapcsolatos várakozások mellett az első utánkövetés („K1”) során rákérdeztünk a szakképzésre vonatkozó konkrét véleményekre is (17. ábra). Ebben a tekintetben még inkább egységes volt a különböző életútklaszterek tagjainak álláspontja. A legkevésbé a „dolgozók” – akik ennek az adatfelvételnek az idején jellemzően fél éves folyamatos munkatapasztalattal rendelkeztek – voltak elégedettek a szakképzésben megszerezhető szakmai ismeretekkel. Az iskolában rendelkezésre álló eszközökkel, illetve az oktatás minőségével viszont legkevésbé a „munkanélküli/inaktív” csoport volt megelégedve. Leginkább a „tanulók” klasztere volt megelégedve a szakképzéssel az összes vizsgált szempont szerint bő félévvel a szakmaszerzést követően.

Összegzés

Tanulmányunkban arra kerestük a választ, hogy a szakképzésből kikerülő fiatalok a végzés után milyen karrierutat járnak be, milyen munkaerőpiaci státuszmintázatok azonosíthatók körükben. Vizsgálatunk alapját a három hullámban (iskolapados felmérés, első utánkövetés, második utánkövetés) megvalósuló szakképzési pályakövetéses vizsgálatunk összekapcsolt adatbázisa adta, mely lehetővé tette a szakképzésben végzettek 2017 júniusa és 2018 decembere közötti pályautjának elemzését.

A vizsgált időszakban öt munkaerőpiaci státuszt azonosítottunk (dolgozó, munka mellett tanuló, tanuló, munkanélküli, gyermekvállalás miatt inaktív), mely státuszok háttérváltozók szerinti elemzése egyértelműen rámutatott arra, hogy a kedvezőtlenebb csa-

ládi és szocioökonómiai háttérrel rendelkezők kedvezőtlenebb munkaerőpiaci státusszal (munkanélküliség, inaktivitás, tanulás hiánya) jellemezhetőek. A szakképzéskutatásokban eddig még nem alkalmazott módszer (szekvenciaanalízis) segítségével a vizsgált havi státuszok alapján kísérletet tettünk tipikus pályautmintázatok megragadására is. Az elemzés során jól körvonalazható mintázatok rajzolódtak ki, és konzisztens eredmények születtek. Az elemzés eredményeként öt csoportot (klasztert) tudtunk megkülönböztetni, nevezetesen a *tanulók*, a *munkaerőpiacra lépők*, a *dolgozók*, a *munkanélküliek/inaktívok*, valamint a *munkavégzéssel párhuzamosan tanulmányokat folytatók* csoportjait. A csoportok háttérváltozók (*nem, kor, anya iskolai végzettsége és munkaerőpiaci státusza, érettségi megléte, illetve hiánya, a háztartás vagyoni helyzete*) szerinti elemzése a hátrányok koncentrálódására és újratermelődésére mutat rá: a *munkanélküliek, inaktívok helyzetét alapvetően meghatározzák családjuk kedvezőtlen szocioökonómiai körülményei*.

A szakképzésből kilépők életútcsoportjainak karrierre, illetve szakképzésre vonatkozó retrospektív véleményének vizsgálata arra mutatott rá, hogy a *dolgozó és a munkanélküli/inaktív* csoportba tartozók kisebbre értékelik a tanulás jelentőségét, és elégedetlenebbek a szakképzés minőségével, a szakképzés során szerzett tapasztalatokkal, mint a másik három vizsgált csoport. Vagyis a munkaerőpiacon a végzés után folyamatosan jelen lévő, illetve a munkaerőpiacról valamilyen okból kiszoruló – azaz a két nagyon eltérő aspektusból, tapasztalatból véleményt formáló – hasonlóképpen negatívan ítélik meg a tanulás és a szakképzés adta lehetőségeket, mint a tanulmányaikat folytatók.

További vizsgálati irányként merül fel a munkaerőpiaci aktivitás részletesebb, mélyebb, cizelláltabb vizsgálata, valamint a szakközépiskolákban, illetve a szakgimnáziumokban végzettek pályautjának összetevése, közös és eltérő jellegzetességeinek feltárása, melyhez az eddigi elemzési eredményeink alapján – a kérdőíves adatfelvételek retrospektív jellege ellenére – jó alapot jelentenek a pályakövetéses vizsgálatunk során keletkező adatok, információk.

IRODALOM

- ABBOTT, A. (1995) Sequence Analysis. New Methods for Old Ideas. *Annual Review of Sociology*, Vol. 21. pp. 93–113.
- ABBOTT, A. & TSAY, A. (2000) Sequence Analysis and Optimal Matching Methods in Sociology. *Sociological Methods & Research*, Vol. 29. No. 1. pp. 3–33.
- AISENBREY, S. & FASANG, A. E. (2010) New Life for Old Ideas. The “Second Wave” of Sequence Analysis Bringing the “Course” Back into the Life Course. *Sociological Methods & Research*, Vol. 38. No. 3. pp. 420–462.
- BISHOP, J. H. & MAÑE, F. (2005) Economic Returns to Vocational Courses in US High Schools. In: J. LAUGSLO & R. MACLEAN (eds) *Vocationalisation of Secondary Education Revisited*. Dordrecht, Springer. Technical and Vocational Education and Training: Issues, Concerns and Prospects, Vol. 1. pp. 329–362.
- BRIEDIS, K. & BRANDT, G. (2014) *Study-to-work-transition of Higher Education Graduates in Germany*. German Centre for Research on Higher Education and Science Studies (DZHW).
- CEDEFOP (2012) *From Education to Working Life. The Labour Market Outcomes of Vocational Education and Training*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- CEDEFOP (2013) *Labour Market Outcomes of Vocational Education in Europe. Evidence from the European Union Labour Force Survey*. Cedefop research paper No. 32. Luxembourg, Publications Office of the European Union, June 2013.

- CSÁKÓ M. & BENYÓ B. (1993) Szakképzés és demográfia. *Educatio*, Vol. 2. No. 1. pp. 40–51.
- FEHÉRVÁRI A. (2015) Szakmunkás fiatalok pályakövetése, 2010–2014. In: ERCSEI K. (ed.) *Tanulási utak – pályautak. A szakképzésben tanulók pályakövetése*. Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. pp. 34–47.
- FEHÉRVÁRI A. (2016) Pályakövetési vizsgálatok a szakképzésben. *Educatio*, Vol. 25. No. 1. pp. 70–83.
- GABADINHO, A., RITSCHARD, G., STUDER, M. & MÜLLER, N. S. (2011) *Mining Sequence Data in R with the TraMineR Package. A User's Guide*. Department of Econometrics and Laboratory of Demography, University of Geneva.
- HORN D. (2014) A szakiskolai tanoncképzés rövid távú munkaerő-piaci hatásai. *Közgazdasági Szemle*, Vol. 61. No. 9. pp. 975–999.
- KOGAN, I. & UNT, M. (2008) The Role of Vocational Specificity of Educational Credentials for Labour Market Entry in Estonia and Slovenia. *International Sociology*, Vol. 23. No. 3. (May) pp. 389–416.
- LINDELL, M. & JOHANSSON, J. (2003) Meeting the Demand? Students within Swedish Advanced Vocational Education Entering the Labour Market: Reflections from an Ongoing Research Project. *European Educational Research Journal*, Vol. 2. No. 1. pp. 107–125.
- LISKÓ I. (2004) *Perspektívák a középiskola után*. (Kutatás Közben 259.) Budapest, Felsőoktatási Kutatóintézet.
- MÁRTONFI GY. (2013) Hiányszakmát tanuló végzős szakiskolások, kutatási beszámoló. *Új Pedagógiai Szemle*, Vol. 63. Nos 1–2. pp. 9–12, 59–67.
- MCVICAR, D. & ANYADIKE-DANES, M. (2002) Predicting Successful and Unsuccessful Transitions from School to Work by Using Sequence Methods. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)*, Vol. 165. No. 2. pp. 317–334.
- MÜLLER, S. & SCHNEIDER, T. (2013) Educational Pathways and Dropout from Higher Education in Germany. *Longitudinal and Life Course Studies*, Vol. 4. No. 3. pp. 218–241.
- NOELKE, C. & HORN D. (2014) Social Transformation and the Transition from Vocational Education to Work in Hungary: A Differences-in-differences Approach. *European Sociological Review*, Vol. 30. No. 4. pp. 431–443.
- RIPHAHN, R. T. & ZIBROWIUS, M. (2015) Apprenticeship, Vocational Training, and Early Labor Market Outcomes – Evidence from East and West Germany. *Education Economics*, 25 March 2015, pp. 1–25.
- RYAN, P. (2001) The School-to-Work Transition: A Cross-National Perspective. *Journal of Economic Literature*, Vol. 39. No. 1. (March) pp. 34–92.
- SHAVIT, Y. & MÜLLER, W. (2000) Vocational Secondary Education: Where Diversion and Where Safety Net? *European Societies*, Vol. 21. No. 1. pp. 29–50.
- STRAKOVÁ, J. (2015) Strong Vocational Education – A Safe Way to the Labour Market? A Case Study of the Czech Republic. *Educational Research*, Vol. 57. No. 2. pp. 168–181.
- VAN DER VELDEN, R. & LODDER, B. (1995) Alternative Routes from Vocational Education to the Labour Market. Labour Market Effects of Full-time vs. Dualized Vocational Education. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*, Vol. 1. No. 2. pp. 109–128.

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)